

מפרט המבחן בעברית כשפה שנייה לכיתות ו' בבתי ספר לדוברי ערבית, תשע"ז (2017)

- המבחן בעברית כשפה שנייה ייערך בשנת הלימודים תשע"ז ב-22 בפברואר 2017. מטרתו להעריך את השליטה בשפה העברית של תלמידי כיתות ו' בבתי ספר דוברי ערבית. המבחן מועבר במדגם של בתי ספר דוברי ערבית (כיתה אחת או שתי כיתות בכל בית ספר). הודעה בדבר ההשתתפות במדגם תועבר מראמ"ה לבתי הספר במהלך חודש דצמבר 2016.
- מפרט המבחן נגזר משתי תכניות לימודים¹: (1) תכנית הלימודים לעברית כשפה שנייה בבתי הספר הערביים לכיתות ג–יב, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך, ירושלים, (תשע"ב; 2) תכנית הלימודים בשפה העברית לחינוך הדרוזי לכיתות ב–יב בחינוך הממלכתי, האגף לחינוך דרוזי, אגף שפות, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך, 2015.
- המבחן (הטקסטים, ההנחיות והשאלות) מנוקד ניקוד מוקל² כפי שנהוג בספרי הלימוד.
- שאלות המבחן הן מסוגים שונים (כגון שאלות מסוג רב-בררה, שאלות התאמה, שאלות פתוחות, שאלות מסוג נכון/לא נכון, קלוז).

במבחן נבדקים חמישה היבטים של שליטה בשפה העברית ואלה הם:

1. הבנת הנשמע – האזנה (כ- 15% מהציון במבחן)
2. דיוק בקריאה (כ- 10% מהציון במבחן)
3. הבנת הנקרא (כ- 40% מהציון במבחן)
4. הבעה בכתב (כ- 15% מהציון במבחן)
5. ידע לשוני (כ- 20% מהציון במבחן)

בעמודים שלהלן מפורט כל אחד מההיבטים האלה.

¹ בתכנית הלימודים לבתי ספר הערביים: המפרט מסתמך על הפרק הרביעי: "מפרט תכנים והישגים נדרשים" – כיתות ג-ד – עמ' 23-37; כיתות ה-ו – עמ' 38-53. בתכנית הלימודים לבתי הספר הדרוזיים: המפרט מסתמך על "מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה" – כיתות ג, ד, ה, ו – עמ' 12-25.

² ניקוד מוקל נוגע לטקסט המנוקד ברובו זולת דגש קל ב-גד"ת או דגש חזק שאינו נשמע בהגייה (למשל, לאחר ה"א הידוע).

1. הבנת הנשמע – האזנה³

הבנת הנשמע נבדקת באמצעות יחידות שיח קצרות (משפטים, טקסט קצר) המושמעות לתלמידים. ליחידות השיח נלוות שאלות.

יחידות השיח יכולות להיות מהסוגות או מתת-הסוגות האלה:

- דו-שיח, שיחה
- תיאור
- דיווח על התרחשות
- הוראות והנחיות.

2. דיוק בקריאה⁴

דיוק בקריאה נבדק באמצעות משפטים המושמעים לתלמידים ובאמצעות משפטים כתובים, וזיהוי מילות מטרה. בזיהוי מילות המטרה נדרשת תשומת לב לעיצורים ולתנועות (לאותיות ולניקוד).

³ א. יחידות השיח והשאלות בהבנת הנשמע יושמעו לתלמידים בנגן תקליטורים. כל יחידת שיח תושמע פעמיים.
ב. בתכנית הלימודים לבתי הספר הערביים: כיתות ג-ד – עמ' 31; כיתות ה-ו – עמ' 48.
בתכנית הלימודים לבתי הספר הדרוזיים: כיתה ג – עמ' 12; כיתה ד – עמ' 15; כיתה ה – עמ' 18; כיתה ו – עמ' 22.
⁴ בתכנית הלימודים לבתי הספר הערביים: כיתות ג-ד – עמ' 34; כיתות ה-ו – עמ' 50.
בתכנית הלימודים לבתי הספר הדרוזיים: כיתה ג – עמ' 13; כיתה ד – עמ' 15; כיתה ה – עמ' 21.

3. הבנת הנקרא⁵

הבנת הנקרא נבדקת באמצעות יחידות שיח שונות: משפטים, טקסט קצר לא רציף וטקסט רציף שאורכו כ-280 מילים. לטקסטים יכולים להתלוות היצגים גרפיים (כגון תמונה, טבלה, מפה).

הטקסטים יכולים להיות מעולמות השיח ומהסוגות האלה:

- שיח ספרותי (כגון סיפור קצר, אגדה, מעשייה, סיפור עם, משל)
- שיח עיוני (כגון טקסט מידע, ערך בלקסיקון, טקסט טיעון)
- תקשורת המונים (כגון טקסט מדריך/מפעיל – הוראות והנחיות)
- תקשורת בין אישית (כגון הזמנות, ברכות, מסרונים, דיווח).

לטקסטים נלוות שאלות המייצגות שלושה ממדי הבנה:

א. הבנת המשמעות הגלויה בטקסט / איתור מידע

- איתור פרטי מידע מפורשים בטקסט
- זיהוי קשרים מפורשים, כגון קשר של זמן וקשר של סיבה ותוצאה.

ב. הבנת המשתמע מתוך הטקסט / פרשנות והיסק

- הבנת מילים וביטויים בהסתמך על ההקשר
- הבנת קשרים בטקסט באמצעות מאזכרים
- הבנת קשרים לוגיים שאינם מפורשים בטקסט
- אחזור מידע: מיון פרטים המופיעים בטקסט וארגון מחדש
- השוואה בין פרטי מידע
- אפיון דמויות בטקסט והיחסים ביניהן
- הבנת הרעיון המרכזי והמסר המרכזי המשתמעים מן הטקסט
- יצירת הכללות (כגון תכונות של דמויות, רעיון מכליל).

ג. יישום, הערכה וביקורת

- הבעת דעה אישית מנומקת בזיקה לטקסט (כגון דעה אישית על הנושא, על הדמות ועל מעשיה)
- הבנת התפקידים של רכיבי המבנה בטקסטים מילוליים וחזותיים (כגון כותרת ותמונה)
- שימוש במידע מהטקסט ויישומו במצבים אחרים שאינם בטקסט.

⁵ בתכנית הלימודים לבתי הספר הערביים: כיתות ג-ד – עמ' 27-28; כיתות ה-ו – עמ' 44-45. בתכנית הלימודים לבתי הספר הדרוזיים: כיתה ג – עמ' 12-13; כיתה ד – עמ' 15-16; כיתה ה – עמ' 19; כיתה ו – עמ' 23.

4. כתיבה והבעה בכתב⁶

כתיבה והבעה בכתב נבדקות באמצעות משימת כתיבה של פסקה קצרה ולכידה שבה 30 מילים בערך (כחמישה משפטים). הכתיבה היא לפי גריין (כגון טקסט קצר, איור, כותרת, תמונה), או בזיקה לטקסטים המופיעים במבחן.

סוגי כתיבה אפשריים:

- תיאור כגון של מקום, תמונה, חפץ או דמות
- דיווח על התרחשות
- הבעת דעה אישית מנומקת
- ברכה או הזמנה
- מכתב אישי
- מודעה.

בהערכת המשימה בהבעה בכתב ייבדקו היבטים שונים של תוכן ומבנה ושל לשון כפי שמפורט להלן:

תוכן ומבנה

- רלוונטיות לנושא הכתיבה ולמטרתה
- התאמה לסוגה
- עושר רעיוני וגיוון תוכני
- בהירות
- לכידות (רצף לוגי וסמנטי בין מילים, בין משפטים ובין רעיונות הנוגעים לנושא מרכזי אחד), וקישוריות (קישור חלקי הטקסט זה לזה וגיוון מסוים באמצעי הקישור).

לשון

- מורפולוגיה ותחביר (מבנה משפט תקני; התאם דקדוקי במין, במספר וביידוע; שימוש תקני במילות יחס)
- אוצר מילים ומשלב לשון (אוצר מילים עשיר, ההולם שפה כתובה; לשון המתאימה לסוגה ולתוכן המשימה)
- כתיב תקני (ללא הבחנה בין כתיב מלא ובין כתיב חסר; הפרדה בין מילים; כתיב תקני של צורני הנטייה)
- פיסוק (נקודה וסימן שאלה בסוף משפט).

⁶ בתכנית הלימודים לבתי הספר הערביים: כיתות ג-ד – עמ' 29-30; כיתות ה-ו – עמ' 46-47. בתכנית הלימודים לבתי הספר הדרוזיים: כיתה ג – עמ' 13; כיתה ד – עמ' 16; כיתה ה – עמ' 19-20; כיתה ו – עמ' 24.

5. ידע לשוני⁷

- ידע לשוני נבדק בזיקה לטקסטים או בלא זיקה אליהם.
- נושאים היכולים להיבדק בידע לשוני הם אלה:
- סידור מילים לפי האל"ף-בי"ת כפי שהן מסודרות במילון עברי-ערבי
- הכרה/הבנה של מילות יסוד, לרבות הפכים ומילים נרדפות, מעולמות התוכן של התלמידים*
- שימוש תקני בסוגי השמות (כגון שם עצם, שם תואר, שם גוף, שם מספר)*
- זיהוי והפקה של מילים מאותו שורש
- הכרת סיומות בזכר ובנקבה, ביחיד וברבים, בשם ובפעול
- התאמה במין, במספר וביידוע בין שמות עצם ובין שמות תואר; התאמה במין ובמספר בין שמות עצם ובין פעלים*
- שימוש תקני בצורת הפועל בבניינים קל, נפעל, פיעל, התפעל והפעיל*
- הבנת המשמעות של מילות קישור ושימוש תקני בהן*
- הבנת המשמעות של מילות יחס, שימוש תקני בהן ויכולת להטות אותן*
- שימוש בשם המספר (מאחת עד מאה) בזכר ובנקבה – במספר יסודי ובמספר סודר*
- כתיבה של משפט תקני מבחינה תחבירית
- זיהוי משפטים בדיבור ישיר ובדיבור עקיף*
- הכרת התפקידים של סימני הפיסוק האלה: נקודה, סימן שאלה, סימן קריאה, מירכאות, נקודתיים וסוגריים, ושימוש תקני בנקודה ובסימן שאלה
- כינוי קניין (שייכות)*
- זיהוי סמיכות, פירוק מבני סמיכות, יצירת מבני סמיכות*

* נדרשת הכרה של רכיבי המשפט ושל תפקידיהם, אך לא נדרש שיום שלהם.

⁷ בתכנית הלימודים לבתי הספר הערביים: כיתות ג-ד – עמ' 34-37; כיתות ה-ו – עמ' 50-53. בתכנית הלימודים לבתי הספר הדרוזיים: כיתה ג – עמ' 13-14; כיתה ד – עמ' 17; כיתה ה – עמ' 21; כיתה ו – עמ' 24-25.